

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Халықаралық қақтығыстарды реттеу

ЖАРИЯЛАНДЫ
08.12.2024СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/171692/

Кіріспе

Халықаралық қақтығыстар әртүрлі формада және масштабта орын алып отырады, ал оларды реттеу әлемдік саясатта басты орын алады. Жанжал әлеуметтануы тұрғысынан қарағанда, халықаралық қақтығыстар тек мемлекетаралық қатынастардағы текетірестер ғана емес, сондай-ақ қоғамның әлеуметтік құрылымындағы, мәдени және этникалық айырмашылықтардан туындайтын құбылыстар ретінде де көрініс табады. Бұл қақтығыстарды тиімді реттеу үшін түрлі дипломатиялық, құқықтық, саяси және әлеуметтік әдістер қолданылуы тиіс. Мақалада халықаралық қақтығыстардың себептері мен оларды реттеу тәсілдері жан-жақты талданады, сондай-ақ әлемдік қауымдастықтың бейбітшілік орнатудағы рөлі қарастырылады.

Халықаралық қақтығыстардың себептері

Халықаралық қақтығыстардың пайда болуы күрделі және көпқырлы процесс. Жанжал әлеуметтануы тұрғысынан бұл қақтығыстарды түсінуде тек саяси және экономикалық себептер ғана емес, сондай-ақ мәдени, әлеуметтік және тарихи факторлар да маңызды рөл атқарады.

Экономикалық себептер:

Қазіргі әлемде экономикалық ресурстардың шектеулілігі мемлекеттер арасындағы бәсекелестікті күшейтеді. Табиғи ресурстарға (мұнай, газ, су және т.б.), сауда жолдары мен нарықтарға қатысты қарама-қайшылықтар қақтығыстардың негізгі себептері болып табылады. Мысалы, 20 ғасырдың ортасында мұнайға қатысты даулар Таяу Шығыстағы көптеген қақтығыстарды тудырды.

Саяси себептер:

Халықаралық саясатта ықпал ету аймағын кеңейту немесе қорғау, мемлекеттердің ұлттық мүдделерін жүзеге асыру, халықаралық ұйымдар мен келісімдерге сәйкес болмау – осының барлығы қақтығыстарға себеп болуы мүмкін. Саяси жүйелер арасындағы айырмашылықтар да үлкен мәнге ие. Демократиялық және авторитарлық режимдер арасында, сондай-ақ өзара саяси көзқарастардағы айырмашылықтар қақтығыстарды

өршітуі мүмкін.

Этникалық және діни факторлар:

Халықаралық жанжалдардағы этникалық және діни қақтығыстар жиі кездеседі. Бұл мәселелер көбінесе ішкі қақтығыстар ретінде басталса да, олардың халықаралық қатынастарға әсері өте зор. Әртүрлі этникалық топтар мен діни қауымдар арасындағы қарама-қайшылықтар, әсіресе аумақтық дауларды шиеленістіріп, халықаралық деңгейде қарым-қатынастардың күрделенуіне алып келеді. Мысалы, Балкандағы қақтығыстар немесе Ауғанстандағы ұзаққа созылған жанжалдар этникалық және діни бөлінулерден туындаған еді.

Территориялық даулар:

Мемлекеттер арасындағы территориялық даулар – халықаралық қақтығыстардың ең жиі кездесетін себебі. Бұл әсіресе бірегей географиялық орындар, шекаралар немесе ресурстармен байытылған аймақтар үшін күресте көрініс табады. Мысал ретінде Қытай мен Үндістан арасындағы шекара дауларын, сондай-ақ Ресей мен Украина арасындағы аумақтық жанжалдарды айтуға болады.

Халықаралық қақтығыстарды реттеу тәсілдері

Халықаралық қақтығыстарды реттеу үшін әртүрлі әдістер қолданылады. Әрбір жанжалдың ерекшеліктеріне байланысты тиісті әдіс таңдалады. Жанжал әлеуметтануы тұрғысынан қақтығыстарды реттеу процесі адамның қарым-қатынасындағы әлеуметтік құрылымдарды, сондай-ақ әртүрлі мәдениеттер мен мемлекеттердің өзара әрекеттесуін ескере отырып жүргізіледі.

Дипломатия – халықаралық қақтығыстарды бейбіт түрде шешудің басты әдісі. Бұл әдіс арқылы мемлекеттер өзара келіссөздер жүргізіп, ортақ шешімдер қабылдайды. Дипломатиялық жолдар арқылы қақтығыстарды шешу үшін бірнеше маңызды принциптер бар:

— Қоғамдық дипломатия: Жанжалдың себептері мен салдарын түсіндіру және оны шешу жолдарын қоғамға жеткізу.

— Келіссөздер: Қақтығыстың тараптары арасында ашық және әділ келіссөздер жүргізу, шиеленісті азайту және компромисс табу.

— Бейбітшілік келісімдері: Қақтығыс тараптары арасында келісімдерге қол қою, соғыстың тоқтатылуы және ұжымдық қауіпсіздік шаралары.

Медиация:

Үшінші тараптың араласуы арқылы жанжалды шешу тәсілі. Бұл тараптардың тікелей келіссөздер жүргізуге дайын болмаған жағдайларда қолданылады. Медиация көбінесе бейтарап мемлекеттер немесе халықаралық ұйымдар тарапынан жүзеге асырылады. Мысалы, АҚШ пен Иран арасындағы келіссөздерде басқа елдер мен халықаралық ұйымдардың араласуы маңызды рөл атқарды.

Экономикалық санкциялар – мемлекеттің қақтығысты тоқтату үшін қарсыластарға

экономикалық қысым көрсету әдісі. Бұл жағдайда халықаралық қоғамдастық санкциялар арқылы мемлекеттерді өз әрекеттерін өзгертуге мәжбүр етеді. Алайда, санкциялар көбінесе жанжалдарды шешуге ғана емес, оларды шиеленістіруге де алып келуі мүмкін.

Әскери араласу – бұл ең соңғы шара ретінде қолданылатын тәсіл, оны көбінесе халықаралық құқық немесе гуманитарлық мақсаттар негізінде жүзеге асыруға болады. Әскери араласу көбінесе дағдарыс аймақтарында бейбіт тұрғындарды қорғау мақсатында немесе территориялық дауларды шешу үшін қолданылады. Мысалы, БҰҰ-ның бітімгерлік күштері әлемдегі түрлі қақтығыстарда бейбітшілік орнатуға үлес қосқан. Қақтығыстан кейін бейбітшілік орнату және қоғамды қалпына келтіру маңызды қадам болып табылады. Бұл кезеңде халықаралық ұйымдар мен мемлекеттер қайта құру жұмыстарына, экономика мен инфрақұрылымды қалпына келтіруге, сондай-ақ қоғамның бейбіт өмір сүруіне жағдай жасайды.

Халықаралық ұйымдардың рөлі.

БҰҰ – халықаралық қақтығыстарды шешуге қатысатын негізгі халықаралық ұйым. БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесі түрлі санкциялар мен бітімгершілік операцияларын ұйымдастырады. Сонымен қатар, БҰҰ түрлі дипломатиялық миссиялар мен мониторингтік операциялар жүргізіп, қақтығыстарды болдырмауға және тұрақтылықты қамтамасыз етуге тырысады.

Аймақтық ұйымдар да халықаралық қақтығыстарды шешуге белсенді қатысады. Мысалы, Африка Одағынан (АО) бастап, Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы (ЕКҰҰ) және басқа да аймақтық ұйымдар қақтығыстарды алдын алу және шешу ісінде маңызды рөл атқарады.

Үкіметтік емес ұйымдар (ҮЕҰ) қоғамның қақтығыстарды шешуге және қайта қалпына келтіруге қатысуын қамтамасыз етеді. Бұл ұйымдар гуманитарлық көмек, босқындарды қорғау, құқық қорғау және бейбітшілік орнату ісінде үлкен үлес қосады.

Қорытынды

Қорытындылай келе, халықаралық қақтығыстарды реттеу – әлемдік тұрақтылық пен бейбітшілікті сақтау үшін аса маңызды процесс. Жанжал әлеуметтануы тұрғысынан қарағанда, халықаралық қақтығыстардың алдын алу мен шешу тек мемлекеттік немесе саяси акторлардың ғана емес, сондай-ақ әлеуметтік құрылымдар, мәдениетаралық диалог, халықаралық ұйымдар мен үкіметтік емес ұйымдардың бірлескен күш-жігерін талап етеді. Әртүрлі реттеу тәсілдері мен халықаралық ынтымақтастық арқылы әлемде бейбітшілік орнатуға мүмкіндік бар.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.